

ZAPISKI

KULT OSEBNOSTI ALI ŠE KAJ

(Ob diskusiji na XXII. kongresu KP SZ)

Ko so v Sovjetski zvezi letos poleti sklicali za oktober mesec dvaindvajseti kongres sovjetske partije, je bilo kazno, da mu bo — kot tretjemu kongresu v celotnem obdobju obstoja partije — zaupana izjemna naloga: kot poglavitna točka mu je bilo namenjeno sprejetje novega programa partije. Izjemni pomen kongresa naj bi bil tudi v tem, da bi novi program pomenil temelj graditve komunističnega reda v Sovjetski zvezi.

Že samo to dejstvo bi bilo dovolj za prepričanje, da bo celotna kongresna razprava potekla v znamenju obširnih obdelav in poglobljanj vseh postavk novega programa, ki zlasti v drugem delu zelo obširno in natančno riše, kaj vse sovjetski ljudje lahko pričakujejo od uresničitve pogojev za prehod sovjetske družbe v komunizem po izteku prihodnjih dveh desetletij.

Vendar je bilo že po prvih dneh kongresne diskusije, še posebej pa po odmevu, ki ga je ta diskusija imela tako v Sovjetski zvezi kot v deželah socialističnega tabora in v svetovni javnosti sploh, očitno, da se je delo kongresa iznenada obrnilo v povsem drugo, prav verjetno spočetka nepredvideno smer. Kazno je, da je stanje v Sovjetski zvezi sami, v partiji in v njenem vodstvu, prav tako pa tudi stanje v odnosih med deželami tabora in v komunističnem gibanju nasploh vsililo diskusiji določene probleme, ki so prekrili z osnutkom programa zarisano vsebino kongresnih razpravljanj. Skoraj nezapaženo so šle mimo udeležencev kongresa mnoge postavke v osnutku programa, pa naj je šlo za stvari, ki zadevajo njegov splošni del, ki govori o sodobnih tokovih v mednarodnem življenju in v delavskem gibanju po svetu, kot za tisto, kar neposredno zadeva osnove graditve komunizma v Sovjetski zvezi.

Nasproti temu sta na kongresu prevladala dva problema, bolj rečeno dve strani istega problema, ki izražata najbolj pereče zadeve v življenju Sovjetske zveze in celotnega tabora. Prav zato je razumljivo, da je naletel na silno velik odmev po svetu — verjetno pa tudi znotraj Sovjetske zveze same — sklep kongresa o obsodbi antipartijske skupine Molotova, Kaganoviča, Maljenkova in drugih ter izredno ostra obsodba stalinizma, ki se je izrazila najbolj drastično v premestitvi Stalinovega trupla iz Leninovega mavzoleja. Drugo plat pomeni odkriti spor med sovjetsko in albansko partijo, ki v svojem bistvu izraža že nekaj let opazno navzkrižje med Kitajsko in Sovjetsko zvezo glede mnogih vprašanj in stališč, ki zadevajo tako notranjo graditev kot zunanjo dejavnost dežel socialističnega tabora.

V tem pogledu pomeni kongres zaključek določenega obdobja v življenju Sovjetske zveze in njenih odnosov z drugimi deželami tabora po Stalinovi smrti.

Poudarek, ki ga je na oktobrskem kongresu dobil pomen XX. kongresa, ta je bil leta 1956, kot izhodišče vsega novega v razvoju Sovjetske zveze zadnjih let, nam pove, da je treba tudi vzroke za obsodbe, ki se je z njimi kongres toliko ukvarjal, iskati v tistem, kar je novega prinesel XX. kongres. Takrat je sovjetsko vodstvo napravilo obširen obračun z dotedanjo politično smerjo, ki jo je postavil in dolga desetletja izvajal Stalin, in odpravilo mnoge, čeprav ne

vseh elementov take politike v notranjem življenju dežele in v njenih stališčih glede mednarodnega razvoja.

V notranji politiki, tako je govoril Hruščev na XX. kongresu pred petimi leti, je partija »odločno odkrivala pomanjkljivosti v raznih vejah gospodarske, državne in partijske dejavnosti, rušila je zastarele predsodke, odločno odstranjevala vse, kar se je preživelo in kar je oviralo napredek«.

Med poglavitna vprašanja sodobnega mednarodnega razvoja, ki »ne odrejajo samo sedanjega toka dogodkov, marveč odpirajo tudi možnosti za prihodnost«, je Hruščev takrat uvrstil miroljubno sožitje (»... to ni taktična poteza, temveč osnovni princip sovjetske zunanje politike«...), možnost preprečitve vojn v sedanjem času (»danes se je položaj temeljito spremenil... vojna ni fatalno neizogibna...«) in možnost različnih poti v socializem (... »Verjetno je, da bodo oblike prehoda v socializem čedalje raznovrstnejše... Ni res, da smatramo nasilje in državljansko vojno kot edino pot za družbeno preobrazbo...«)

Že čez leto dni, junija 1957, je posebni plenum CK moral razpravljati o pojavih odpora proti novi smeri, ki jo je bil nakazal XX. kongres. Takrat je padla prva obsodba antipartijske skupine Molotova, Kaganoviča, Maljenkova in drugih. Ti so se, kot pravi odločba plenuma, »neposredno in posredno upirali novi smeri, ki jo je odobril dvajseti kongres«; nasprotovali so politiki koeksistence, popuščanju mednarodne napetosti in vzpostavljanju prijateljskih odnosov med Sovjetsko zvezo in vsemi narodi sveta; nasprotovali so povečanju pravic posameznih zveznih republik na območju gospodarstva, kulture in zakonodaje, bili so proti krepi vlogi sovjetov; nasprotovali so ukrepom za odpravo birokratizma in zmanjšanje državnega aparata; poskušali so preprečiti reorganizacijo upravljanja v industriji in gradbeništvu, niso razumeli, da je ob velikem razvoju gospodarstva potrebno najti nove, popolnejše oblike upravljanja; nasprotovali so odpravi starega birokratskega planiranja v kolhozih in uvedbi novega načina planiranja, ki spodbuja iniciativo kolhoznikov; odločno so se upirali vsem ukrepom, ki so težili k odpravi posledic kulta osebnosti, odpravi kršitve zakonitosti, itd. Vredno je omeniti, da je sedanja, izredno temeljita obtožba antipartijske skupine, ki je segla po njihovih napakah za desetletja nazaj, izpustila obtožbo, ki jo je plenum leta 1957 izrekel Molotovu, da namreč ni kot zunanji minister storil ničesar za izboljšanje odnosov z Jugoslavijo, marveč je celo nasprotoval raznim ukrepom, ki so k temu težili. Še več, že dve leti prej, leta 1955, je tedanji plenum obsodil stališče Molotova v jugoslovanskem vprašanju kot »stališče, ki ne ustreza koristim sovjetske države in socialističnega tabora niti načelom leninske politike«.

Ko je plenum leta 1957 razkrinkal pripadnike antipartijske skupine, je omenjal tudi vzroke, ki so pripeljali do njihovih zgrešenih stališč: »... Bili so in so še pod vplivom starih predstav in metod, izločili so se iz življenja partije in dežele, ne vidijo novih pogojev in nove situacije, kažejo konservativnost, oprijemljejo se preživelih oblik in metod dela, ki ne ustrezajo koristim napredovanja v komunizmu, zametujejo vse, kar prinaša novega življenje«, itd.

Nekaj podobnega je ponovil Hruščev tudi na zadnjem kongresu. Ko je govoril o spremembah v sodobnem svetu, je poudaril, da tega ne morejo razumeti samo brezupni dogmatiki, ki vztrajno obračajo glave proč od življenja. Molotov in njemu podobni, je dejal Hruščev, ne razumejo sprememb v svetovni

situaciji, novih pojavov v življenju, vlečejo se na repu dogodkov in so že zdavnaj postali cokla in breme.

Vendar iz vseh obtožb, ki so pred kongresom razprostrle podobo celotnega obdobja nasilij, preganjanj, procesov brez osnove, primerov samovolje Stalina in njegovih privrženecv, izzveni, ko da je poglavitni vzrok vsega takega početja skozi desetletja Stalinove vladavine zgolj njegov kult osebnosti. Prav zato so se vse obtožbe proti Stalinu in proti antipartijski skupini oslanjale zgolj na moralni element. Kult osebnosti je prikazan predvsem kot prekršek proti moralnim normam. »Razmere, ki so vladale za časa kulta Stalinove osebnosti,« je govoril Hruščev, »so v letih po Leninovi smrti grobo popačile leninske norme partijskega življenja. Stalin je omejeval partijsko in sovjetsko demokracijo, dopuščal je samovoljo in zlorabljanje oblasti.«

Ko je Hruščev obsojal početje albanskega vodstva, je dejal: »Albanski voditelji so povzdignili na piedestal kult Stalinove osebnosti... Vse tisto, kar je bilo napačno pri nas v obdobju kulta osebnosti, se še v slabši obliki izraža v Albanski partiji dela. Zdaj ni za nikogar skrivnost, da se albanski voditelji zatekajo k nasilju in samovolji, da bi se obdržali na oblasti...« Hruščev je posebej poudaril primer, ko so v Albaniji obsodili na smrt Liri Gego, čeprav je bila noseča. »Celo v najbolj mračnih časih razbrzdanosti reakcije,« ugotavlja Hruščev, »se carski satrapi, ki so mučili revolucionarje, niso drznili ubijati nosečih žensk. A tu, v socialistični deželi so obsodili na smrt in usmrtili žensko, ki naj bi postala mati, s čimer so izpričali strašno surovost.«

Obširne in utemeljene obsodbe vrste negativnih pojavov iz nedavne preteklosti v življenju Sovjetske zveze kakor tudi početja albanskih voditeljev so kljub ostrosti in temeljitosti ostale na površini. Niso poiskale gospodarskih, družbenih in drugih korenin, čeprav šele te lahko razložijo nastanek in razcvet tistih pojavov, ki so doživeli obsodbo na kongresu. Prav za Stalinovo obdobje je bilo značilno, da se je v njem razvil in razrastle birokratski sistem, ki je čedalje bolj dušil splošni napredek dežele. Obračun med konservativnimi in naprednimi silami gre torej na rovaš prav tega sistema, ki je mehko postiljal vsemu tistemu, kar skušajo kritiki spraviti pod pojem kulta osebnosti.

Drago Košmrlj

GLOSE IN KOMENTARJI

POZABLJENI JUNAKI, POZABLJENA DEJANJA

(Ob obletnici nestrpnem za klobuk)

Ob praznovanju obletnic ostane kljub še tolikšni skrbi zmeraj kakšna reč pozabljena. Lahko se pripeti, da ljudje pozabijo celo na junake, celo na dejanja, ki pomenijo epoho.

V decembrski številki »Naše sodobnosti« leta 1956 (beri: šestinpetdeset) je bilo v pisanju o filmski distribuciji zapisanih žal tudi za cel odstavek nestrpnih, pregrešnih, nedostojnih, skoroda hujskaških besedi o slovenskih filmskih besedilih. Z njimi so se tako rekoč odprla vrata nadaljnjim izbruhom ozkosrčnosti, komunalizma, nacionalizma, primitivizma itn. predvsem tistih birokratov, ki ne znajo drugih jezikov razen materinega (matere pa imajo že